

РЕЦЕНЗІЯ

ПОПОВА МИКОЛИ ПЕТРОВИЧА, кандидата наук з державного управління, професора, професора кафедри публічного управління та регіоналістики Навчально-наукового інституту публічної служби та управління Національного університету «Одеська політехніка» на дисертацію **ВЕРБИЦЬКОГО ДМИТРА АНАТОЛІЙОВИЧА** на тему «Формування антикорупційної політики України та механізми її реалізації в координатах економічного розвитку» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 28 Публічне управління та адміністрування за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування

1. Актуальність теми дисертаційної роботи

Антикорупційна політика є одним із ключових чинників забезпечення сталого економічного розвитку та національної безпеки України, особливо в умовах євроінтеграції, воєнного стану та повоєнної відбудови. Корупція спричиняє втрату інвестиційних ресурсів, підвищує транзакційні витрати бізнесу, підриває довіру до державних інституцій та створює системні ризики для макроекономічної стабільності. Упродовж останнього десятиліття Україна здійснила безпрецедентні за масштабом інституційні та правові реформи у сфері протидії корупції: створено спеціалізовані антикорупційні органи (Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру, Вищий антикорупційний суд, Національне агентство з питань запобігання корупції, Агентство з розшуку та менеджменту активів), запроваджено систему електронного декларування, електронних публічних закупівель Prozorro, прийнято антикорупційні стратегії та програми. Водночас, незважаючи на ці позитивні зрушення, рівень корупції в Україні залишається тривожно високим: за даними Індексу сприйняття корупції Transparency International, Україна у 2024 році набрала лише 35 балів зі 100 можливих, а рівень довіри громадян до антикорупційних інституцій не перевищує 30%. Це свідчить про те, що ефективність антикорупційної політики є недостатньою, а наявні механізми її реалізації потребують ґрунтовного наукового переосмислення та практичного вдосконалення.

Особливої актуальності дослідження набуває в контексті євроінтеграційних процесів. Набуття Україною статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу супроводжується жорсткими вимогами щодо імплементації антикорупційного асquis ЄС, виконання рекомендацій GRECO та ОЕСР, а також забезпечення незалежності та ефективності спеціалізованих антикорупційних органів. В умовах воєнного стану та повоєнної відбудови питання протидії корупції набуває ще більшої ваги, оскільки саме прозорість та підзвітність використання міжнародної фінансової допомоги, оборонних закупівель та коштів на відновлення інфраструктури є критичними для збереження довіри міжнародних партнерів та залучення необхідних інвестицій. За оцінками експертів, втрати України через корупцію в оборонній сфері лише у 2022–2023 роках становили близько 770 млн дол. США, що прямо впливає на обороноздатність держави та безпеку громадян.

Окрім того, тема дисертаційного дослідження має чітко виражений міждисциплінарний характер, перебуваючи на перетині публічного управління, економіки та права. Автор не обмежується правовим або правоохоронним аналізом антикорупційної діяльності, а розглядає її як системний чинник економічного розвитку – через вплив на інвестиційний клімат, бюджетну політику, конкурентоспроможність національної економіки, зменшення тіньового сектору та підвищення ефективності використання державних ресурсів. Такий комплексний підхід є особливо цінним у сучасних умовах, коли потрібно не просто констатувати наявність корупційних ризиків, а пропонувати конкретні, економічно обґрунтовані механізми їх мінімізації.

Дисертаційне дослідження виконане в межах пріоритетних напрямів наукових досліджень, визначених НАЗК, Радою національної безпеки і оборони України, а також відповідає завданням Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки та Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки. Розроблені автором теоретичні положення та практичні рекомендації можуть бути використані для формування антикорупційної політики на наступний

програмний період (2026–2030 роки), що підтверджує їхню своєчасність та практичну затребуваність.

Таким чином, обрана тема дисертаційного дослідження, присвячена науковому обґрунтуванню механізмів формування та реалізації антикорупційної політики в координатах економічного розвитку, є безсумнівно актуальною, має важливе теоретичне і прикладне значення та відповідає сучасним викликам, що стоять перед Україною в контексті євроінтеграції, воєнного стану та повоєнної відбудови.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх новизна та повнота викладу в опублікованих працях

Основні наукові результати дисертаційного дослідження Вербицького Д.А. ґрунтуються на ґрунтовному аналізі значного, різномірного та репрезентативного масиву джерел, що охоплює як національне, так і міжнародне законодавство. Зокрема, автором опрацьовано та систематизовано Закони України «Про запобігання корупції», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про Вищий антикорупційний суд», Антикорупційну стратегію на 2021–2025 роки, Державну антикорупційну програму на 2023–2025 роки, а також ключові міжнародні документи – звіти та рекомендації GRECO (зокрема четвертого та п'ятого раундів оцінювання), ОЕСР (OECD Integrity and Anti-Corruption Review of Ukraine 2025), Конвенцію ООН проти корупції (UNCAC), а також аналітичні матеріали Transparency International (Індекс сприйняття корупції 2012–2024 років). Крім того, джерельну базу дослідження склали статистичні та аналітичні матеріали НАЗК (звіти про стан корупції, дослідження сприйняття корупції населенням та бізнесом у 2021–2024 роках), офіційні звіти НАБУ, САП та ВАКС про результати діяльності, а також дані Державної аудиторської служби України. Така широка джерельна база забезпечує високий рівень достовірності та репрезентативності емпіричного матеріалу, на якому будуються наукові узагальнення дисертанта.

Використаний методологічний інструментарій є коректним, внутрішньо узгодженим та повністю відповідає меті й завданням дослідження. Автор застосовує як загальнонаукові методи (аналіз, синтез, систематизацію, абстрагування, моделювання), так і спеціальні – інституційний, порівняльно-правовий, історико-правовий, статистичний, метод кейс-стаді та системного аналізу. Особливої уваги заслуговує комплексне застосування системного, інституційного та функціонального підходів, що дозволило автору не лише описати антикорупційну політику як багаторівневу систему, але й виявити причинно-наслідкові зв'язки між її окремими елементами та економічним розвитком держави. Метод моделювання використано для побудови авторської моделі інтегрованого механізму реалізації антикорупційної політики (рис. 3.2), що свідчить про високий рівень концептуальної опрацьованості теми. Метод кейс-стаді дозволив проаналізувати конкретні приклади корупційних схем в оборонних закупівлях, діяльності державних підприємств та публічних фінансах, що підвищує практичну релевантність висновків.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджується їхньою відповідністю емпіричним даним, логічною структурованістю дослідження (три розділи, дев'ять підрозділів, ґрунтовні висновки до кожного розділу та загальні висновки), а також узгодженістю отриманих результатів з провідними вітчизняними та зарубіжними дослідженнями у цій галузі. Аргументація дисертанта є послідовною: від теоретичного осмислення категоріального апарату та еволюції антикорупційної політики (розділ 1) через системний аналіз сучасного стану, нормативно-правового та організаційно-управлінського забезпечення, виявлення інституційних ризиків та оцінку впливу на економічну безпеку (розділ 2) до розробки стратегічних напрямів модернізації та практичних рекомендацій, включаючи авторську модель інтегрованого механізму (розділ 3). Така композиція роботи засвідчує ґрунтовний науковий підхід та підвищує рівень доказовості сформульованих положень.

Елементи наукової новизни, заявлені автором у вступі та розкриті в основному тексті дисертації, є вагомими, системними та мають як теоретичне, так і прикладне значення. *Вперше* розроблено авторську модель інтегрованого механізму реалізації антикорупційної політики в координатах національної економічної безпеки, що поєднує п'ять взаємопов'язаних підсистем: стратегічну, координаційну, правоохоронну, превентивно-інституційну, корпоративно-добросчесну, цифрову та громадсько-підзвітну. *Удосконалено* класифікацію принципів антикорупційної політики (загальні, спеціальні, приватні) з визначенням їхнього впливу на економічний розвиток; розроблено типологію інституційних ризиків антикорупційної системи України за функціональним, рівневим вимірами та системним впливом; удосконалено механізми адаптації європейських антикорупційних практик до українських умов. *Набули подальшого розвитку* визначення терміну «антикорупційна політика» через синтез системного, інституційного та функціонального підходів; етапізація історико-правової еволюції антикорупційної політики в Україні (шість послідовних етапів); дослідження прогалин та структурних дисфункцій нормативно-правового забезпечення антикорупційної політики; а також теоретико-методологічні засади аналізу впливу антикорупційної політики на економічну безпеку держави через чотири ключові канали системної дії.

Повнота викладу основних наукових результатів в опублікованих працях є достатньою та повністю відповідає встановленим вимогам. За темою дисертації опубліковано 12 наукових праць, з яких 4 статті – у наукових фахових виданнях України (категорії Б), 2 статті – у міжнародних періодичних виданнях (США, Словаччина), 5 тез – у матеріалах науково-практичних конференцій (три міжнародні, дві всеукраїнські), а також 1 розділ у колективній монографії за міжнародною участю. Окремі публікації у міжнародних виданнях та участь у конференціях підтверджують інтеграцію автора у глобальний науковий дискурс з питань антикорупційної політики та публічного управління, що є особливо важливим у контексті євроінтеграційних процесів в Україні. Таким чином, наукові положення, висновки та рекомендації дисертації є достатньо

обґрунтованими, елементи наукової новизни – конкретними, змістовними та відповідають сучасному стану розвитку науки публічного управління, а повнота їх оприлюднення у фахових та міжнародних виданнях, а також у матеріалах науково-практичних конференцій дає підстави для високої оцінки цього критерію рецензування.

3. Достовірність одержаних результатів дослідження

Достовірність наукових результатів, отриманих Вербицьким Д.А. у дисертаційному дослідженні, забезпечується комплексом взаємопов'язаних чинників, які в сукупності свідчать про високий рівень вірогідності зроблених висновків та обґрунтованості запропонованих рекомендацій. Передусім, автор демонструє коректне та методологічно виважене застосування наукового інструментарію. Обраний комплекс загальнонаукових та спеціальних методів (системний, інституційний, порівняльно-правовий, статистичний аналіз, метод моделювання, кейс-стаді, історико-правовий метод) повністю відповідає меті, завданням та об'єкту дослідження. Комплексне використання різних методів унеможливорює однобічність тлумачень і дозволяє перевірити отримані результати різними способами. Особливо важливо, що дисертант не обмежується констатацією фактів, а пропонує власні аналітичні конструкції (зокрема, типологію інституційних ризиків, модель інтегрованого механізму антикорупційної політики, матрицю викликів), які базуються на емпіричному матеріалі та можуть бути відтворені іншими дослідниками.

Ключовим елементом, що підтверджує достовірність роботи, є використання автором офіційних статистичних даних, звітів контролюючих органів та аналітичних матеріалів міжнародних організацій за тривалий період – з 2016 по 2024 рік. Такий часовий охоплення дозволив дисертанту не лише зафіксувати поточний стан антикорупційної політики, але й простежити динаміку змін, виявити стійкі тенденції та відокремити короткострокові коливання від системних зрушень. Зокрема, у роботі використано щорічні дані Індексу сприйняття корупції Transparency International за 2012–2024 роки,

результати соціологічних досліджень НАЗК щодо сприйняття корупції населенням та бізнесом (2021–2024 роки), статистичні звіти НАБУ, САП та ВАКС про результати розслідувань і судових розглядів, аналітичні матеріали GRECO (четвертий та п'ятий раунди оцінювання), ОЕСР (OECD Integrity and Anti-Corruption Review of Ukraine 2025), Світового банку та Програми розвитку ООН. Залучення таких різномірних, але взаємодоповнюваних джерел дозволило автору уникнути «сліпоти єдиного джерела» та підвищити ступінь вірогідності висновків через триангуляцію даних.

Важливою характеристикою дисертації є те, що основні її положення піддаються незалежній перевірці шляхом зіставлення з іншими авторитетними джерелами. Наведені в роботі статистичні дані та аналітичні оцінки є публічно доступними (через офіційні сайти НАЗК, НАБУ, Transparency International, OECD тощо), що дозволяє будь-якому зацікавленому досліднику або практику верифікувати авторські розрахунки та висновки. Крім того, дисертант неодноразово звертається до порівняльного аналізу, співставляючи українські показники з аналогічними даними країн-членів ЄС, що також підвищує об'єктивність оцінок і зменшує ризик суб'єктивних тлумачень. Автор також демонструє здатність критично оцінювати наявні дані, зокрема звертаючи увагу на методологічні обмеження Індексу сприйняття корупції Transparency International (експертний характер, можливі зміни методології в часі, ризики політичного тиску), що свідчить про наукову доброчесність та рефлексивність дослідника.

Слід окремо зазначити, що дисертант не обмежується використанням лише кількісних даних, а активно залучає якісні методи – аналіз конкретних кейсів (зокрема, корупційних схем в оборонних закупівлях, діяльності державних підприємств, прикладів успішної імплементації європейських практик), що дозволяє глибше зрозуміти механізми функціонування антикорупційної системи та обґрунтувати причинно-наслідкові зв'язки. Крім того, використання методу моделювання та структурно-функціонального аналізу забезпечує цілісність сприйняття досліджуваного об'єкта та сприяє підвищенню рівня узагальненості

висновків. Таким чином, загальний рівень достовірності одержаних результатів є достатньо високим, що дозволяє рекомендувати їх для використання як у наукових дослідженнях, так і в практичній діяльності органів державної влади, відповідальних за формування та реалізацію антикорупційної політики.

4. Теоретична та практична цінність дослідження

Дисертаційна робота Вербицького Д.А. має виразне теоретичне та прикладне значення, що визначається як глибиною наукового опрацювання проблеми, так і спрямованістю отриманих результатів на вирішення конкретних управлінських завдань у сфері протидії корупції. Теоретична цінність дослідження полягає насамперед в уточненні та змістовному наповненні поняття «механізм реалізації антикорупційної політики» у його безпосередньому зв'язку з категорією «економічний розвиток». Автор не обмежується формальним визначенням, а розкриває внутрішню будову цього механізму через виокремлення п'яти взаємопов'язаних підсистем (стратегічної, координаційної, правоохоронної, превентивно-інституційної, корпоративно-добросовісної, цифрової та громадсько-підзвітної), що дозволяє перейти від абстрактних декларацій до операціоналізованої, практично орієнтованої моделі. Такий підхід суттєво збагачує теоретичний базис публічного управління, оскільки вперше пропонується цілісне бачення антикорупційної політики як системного інтегратора державних, корпоративних та громадських зусиль у координатах національної економічної безпеки.

Вагомим теоретичним внеском є також запропонована автором систематизація інструментів антикорупційної політики за принципом «превенція – виявлення – реагування». Така триланкова конструкція дозволяє не лише класифікувати наявні заходи (від електронного декларування, моніторингу способу життя та управління конфліктом інтересів до кримінальних розслідувань, судових процесів та повернення активів), але й виявляти прогалини в кожному з етапів антикорупційного циклу, що є особливо цінним для діагностики слабких місць чинної системи. Крім того, дисертантом розвинуто

теоретичні уявлення про інституційну архітектуру антикорупційної політики, зокрема через розробку типології інституційних ризиків (дублювання повноважень, політичний вплив, кадрова нестабільність, процедурна непрозорість, низька міжвідомча координація) та матриці цих ризиків за функціональним, рівневим вимірами та системним впливом. Особливої уваги заслуговує теоретичне узагальнення європейського досвіду антикорупційної політики, яке виконано не у вигляді простого опису, а через виокремлення компонентів, що підлягають адаптації до українських умов (нормативно-правового, інституційно-організаційного, фінансово-економічного, освітньо-культурного та колаборативного). Це створює солідне підґрунтя для подальших порівняльних досліджень у сфері антикорупційного врядування та сприяє інтеграції України в європейський антикорупційний простір.

Практична цінність дослідження є не менш значущою. Сформульовані автором рекомендації мають прикладний характер і можуть бути безпосередньо використані різними суб'єктами антикорупційної політики. Зокрема, для Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) пропозиції дисертанта щодо вдосконалення моніторингу способу життя посадових осіб, а також щодо впровадження автоматизованих систем аналізу ризиків на основі відкритих даних, можуть стати основою для модернізації існуючих процедур контролю. Автор пропонує конкретні механізми підвищення ефективності перевірок декларацій, зокрема через розширення інтеграції з іншими державними реєстрами (податковими, митними, земельними, реєстрами нерухомості), що дозволить значно скоротити «людський фактор» та підвищити якість аналітичної роботи. Крім того, рекомендації щодо впровадження єдиної цифрової платформи моніторингу доброчесності можуть бути використані НАЗК при розробленні концепції антикорупційної політики на 2026–2030 роки.

Для Комітету Верховної Ради України з питань антикорупційної політики розроблені в дисертації пропозиції можуть бути використані при доопрацюванні законодавчих ініціатив, зокрема в частині гармонізації національного антикорупційного законодавства з *acquis* Європейського Союзу, стандартами

GRECO та рекомендаціями ОЕСР. Автор обґрунтовує необхідність внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» в частині посилення інституційної незалежності НАБУ та САП, а також пропонує конкретні редакційні зміни, спрямовані на усунення прогалин у регулюванні конфлікту інтересів, механізмів захисту викривачів (whistleblowers) та відповідальності за незаконне збагачення. Запропонована автором модель інтегрованого механізму антикорупційної політики може стати концептуальною основою для розроблення Антикорупційної стратегії на 2026–2030 роки.

Для органів місцевого самоврядування практична цінність роботи полягає в тому, що автор пропонує адаптовані інструменти впровадження локальних антикорупційних програм з урахуванням специфіки територіальних громад. Зокрема, розроблені рекомендації щодо створення місцевих механізмів доброчесності, впровадження антикорупційного комплаєнсу в діяльності комунальних підприємств, а також щодо організації громадського моніторингу використання бюджетних коштів на місцевому рівні. Дисертант також обґрунтовує доцільність запровадження інституту Уповноваженого з антикорупційної програми на рівні територіальних громад, що сприятиме підвищенню прозорості та підзвітності місцевої влади.

Окрім зазначених категорій користувачів, результати дослідження можуть бути використані правоохоронними органами (для вдосконалення методики розслідування корупційних злочинів, зокрема з використанням цифрових інструментів та аналітики відкритих даних), громадськими антикорупційними організаціями (для розроблення моніторингових інструментів громадського контролю), а також закладами вищої освіти – при викладанні навчальних дисциплін «Публічне управління та адміністрування», «Антикорупційна політика», «Державна служба та доброчесність», «Економічна безпека держави» при підготовці фахівців у сфері публічного управління. Наявність довідок про впровадження результатів дослідження від Громадської організації «Східно-Європейська спілка науковців», Одеської Асоціації дослідників державного управління, Центру підвищення кваліфікації кадрів Національного університету

«Одеська політехніка» та самого університету підтверджує практичну затребуваність отриманих результатів. Таким чином, теоретичні та практичні аспекти дисертації утворюють цілісний науково-прикладний доробок, який має суттєве значення для розвитку системи публічного управління в Україні та може слугувати методологічною основою для подальших досліджень у сфері антикорупційної політики.

5. Оцінка оформлення дисертації

Дисертацію оформлено з дотриманням вимог МОН України до кваліфікаційних наукових праць. Структура роботи є логічною та завершеною: вступ, три розділи, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел (320 найменувань) та додатки. Стиль викладу – науковий, графічний матеріал (таблиці, схеми, рисунки) допомагає візуалізувати авторські узагальнення. Загалом оформлення відповідає встановленим вимогам.

6. Академічна доброчесність

Під час ознайомлення з текстом дисертаційної роботи Вербицького Д.А., а також на підставі проведеної у встановленому порядку перевірки на наявність текстових запозичень (з використанням спеціалізованого програмного забезпечення для виявлення академічного плагіату), не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації або фальсифікації даних. Рівень оригінальності тексту є достатнім, а виявлені збіги з іншими джерелами стосуються виключно коректно оформлених цитат, загальноживаних термінів, назв нормативно-правових актів, офіційних статистичних даних та інших матеріалів, що не підлягають авторському праву або використовуються з належними посиланнями. Жодних випадків копіювання без посилань, самоцитатування без належного оформлення або приховування джерел у роботі не виявлено.

Усі використані автором джерела – як опубліковані (монографії, статті у фахових та міжнародних виданнях, матеріали конференцій), так і електронні

(офіційні сайти НАЗК, НАБУ, Transparency International, OECD, GRECO тощо), а також нормативно-правові акти – мають коректні, оформлені згідно з чинними бібліографічними стандартами посилання, що унеможлиблює сумніви щодо самостійності виконання дослідження. Запозичення з наукових праць, звітів міжнародних організацій та аналітичних матеріалів оформлено у вигляді прямих цитат (із відповідним виділенням лапками та посиланням на сторінку першоджерела) або переказів із обов'язковим зазначенням джерела. Окремо варто відзначити, що автор послідовно розмежовує власні наукові здобутки та результати, отримані іншими дослідниками, що є важливим виявом наукової доброчесності.

Дисертант дотримувався норм академічної доброчесності, визначених Законом України «Про освіту» (статті 42-1 щодо академічної доброчесності), «Положенням про академічну доброчесність» Національного університету «Одеська політехніка», а також іншими внутрішніми нормативними документами закладу вищої освіти, в якому виконувалось дослідження. Оформлення запозичених матеріалів повністю відповідає вимогам, що висуваються до кваліфікаційних наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії. Посилання на результати попередніх досліджень інших авторів є конкретними, коректними та дають змогу чітко відокремити власні наукові здобутки дисертанта від уже відомих у науковій літературі положень.

У дисертації відсутні також ознаки фабрикації даних (вигадування результатів, які не підтверджуються використаними джерелами) або фальсифікації (свідомого спотворення інформації, приховування небажаних результатів). Навпаки, автор послідовно наводить емпіричний матеріал, забезпечує можливість перевірки своїх висновків через посилання на публічно доступні звіти, статистичні дані та аналітичні матеріали, що є важливим виявом дослідницької доброчесності. Крім того, дисертант не приховує методологічні обмеження використаних інструментів (зокрема, критично ставиться до Індексу сприйняття корупції Transparency International), що також свідчить про його доброчесну наукову позицію.

Публікаційна активність здобувача також свідчить про дотримання принципів академічної доброчесності. Усі опубліковані за темою дисертації наукові праці (4 статті у фахових виданнях України, 2 статті у міжнародних виданнях, 5 тез конференцій, розділ у колективній монографії) містять посилання на результати дослідження, які коректно репрезентуються в тексті дисертації. Жодних скарг або зауважень щодо порушення академічної доброчесності з боку редакцій журналів, організацій-співавторів або наукової спільноти автор не мав. У спільних публікаціях чітко визначено особистий внесок здобувача, що також є важливим аспектом академічної доброчесності.

Таким чином, дисертаційна робота Вербицького Д.А. повністю відповідає вимогам академічної доброчесності. Відсутність порушень підтверджується як формальною перевіркою тексту роботи за допомогою відповідного програмного забезпечення, так і змістовним аналізом коректності використання джерел, усталених наукових позицій та попередніх розробок. Робота може бути визнана самостійним, доброчесним та оригінальним науковим дослідженням, виконаним автором особисто без порушень академічної етики. Зауважень щодо академічної доброчесності немає.

7. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Вербицького Д.А., відзначаючи його актуальність, теоретичну та практичну значущість, вважаю за необхідне висловити низку зауважень та дискусійних положень, які, не будучи критичними для загального позитивного висновку, можуть бути враховані автором у подальшій науковій роботі та при підготовці остаточної версії дисертації.

По-перше, зміст таблиці 1.4 не відповідає її назві. Таблиця мала б розкривати сутність антикорупційної політики як комплексу заходів (правових, економічних, освітніх та організаційних), спрямованих на запобігання корупції, мінімізацію її причин і умов у всіх сферах суспільного життя. Однак за змістом у ній систематизовано концептуальні підходи до розгляду корупції як явища

(правовий, економічний, соціологічний, політичний, етичний/моральний, комплексний). Це свідчить про редакційну неузгодженість, яка, хоча й не впливає на загальну якість дослідження, створює враження недбалості у підготовці рукопису. Бажано або привести назву таблиці у відповідність до її змісту (наприклад, «Концептуальні підходи до розуміння сутності корупції»), або, за умови збереження назви, наповнити таблицю відповідним змістом, що стосується саме антикорупційної політики.

По-друге, у тексті дисертації автор розглядає антикорупційну політику переважно як складову економічної безпеки держави. Це цілком логічно, враховуючи тему дослідження та її спрямованість на «координати економічного розвитку». Автор ґрунтовно аналізує вплив корупції на інвестиційний клімат, бюджетні потоки, транзакційні витрати, тіньову економіку та конкурентоспроможність національного господарства. Однак корупція проникла у всі сфери функціонування держави – політичну (підриг легітимності влади, політична нестабільність, корупційний вплив на вибори), соціальну (зростання нерівності, соціальна напруженість, підриг довіри до інституцій), оборонну (розкрадання в оборонних закупівлях, зниження обороноздатності), екологічну (незаконне видобування ресурсів, порушення екологічних норм), інформаційну (маніпулювання даними, цензура, вплив на ЗМІ), а також інфраструктурну та гуманітарну. Тому доцільно було б розширити розуміння антикорупційної політики, розглядаючи її не лише в координатах економічної, але й національної безпеки в цілому, що додало б роботі більшої концептуальної глибини та системності. Вважаю, що автор міг би врахувати це зауваження у висновках або при підготовці подальших публікацій.

По-третє, на сторінці 73 дисертації (в оригінальній версії рукопису) міститься фрагмент: *«Досвід країн, що розвиваються, на який посилаються автори, переконливо доводить: ефективність протидії корупції прямо корелює з прозорістю управлінських практик та із залученням недержавних акторів у процес контролю»*. Однак у тексті не зазначено, про яких саме авторів йдеться. Це ускладнює верифікацію наведеного твердження, створює враження

неповноти аргументації та свідчить про стилістичну недбалість. Ймовірно, мається на увазі посилання на дослідження Котукова О.А. та Солових В.П. («Теоретичні аспекти формування антикорупційної політики в ракурсі державного управління (за досвідом країн, що розвиваються)», Державне будівництво, 2022). Однак читач не повинен здогадуватися – посилання має бути явним. Крім того, сама конструкція «на який посилаються автори» є невдалою, оскільки залишає незрозумілим, чи йдеться про авторів дисертації, чи про якихось інших дослідників.

По-четверте, відсутність систематизації складових та формалізації механізмів формування і реалізації антикорупційної політики призвела до недостатнього висвітлення ролі громадськості. Громадський контроль, незалежні антикорупційні розслідування (журналістські розслідування, робота антикорупційних НДО), діяльність громадських рад при органах влади, а також інститут викривачів (whistleblowers) є важливими, а іноді й вирішальними елементами антикорупційної інфраструктури. Саме громадськість нерідко виступає тим «зовнішнім контролером», який виводить на поверхню корупційні схеми, що залишаються непоміченими для правоохоронних органів. У підрозділі 2.2, присвяченому організаційно-управлінському забезпеченню, автор зосередився переважно на діяльності державних інституцій (НАБУ, САП, ВАКС, НАЗК, ДБР, АРМА), майже не аналізуючи роль громадянського суспільства. Доцільно було б доповнити цей підрозділ окремим блоком, де системно проаналізувати форми громадської участі в антикорупційній політиці, наявні проблеми (низька довіра до інституцій, обмежений доступ до інформації, ризики для викривачів) та перспективи розвитку (цифрові платформи громадського контролю, посилення правового захисту викривачів). Це дозволило б усунути існуючу прогалину та підвищити практичну цінність роботи.

Вказані зауваження не є критичними для загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи. Вони свідчать про складність та багатовимірність досліджуваної проблеми, а також про наявність перспективних напрямів для подальших наукових розвідок. Дисертант продемонстрував високий рівень

наукової компетентності, і зазначені недоліки носять здебільшого технічний, стилістичний або структурний характер. Автору рекомендовано врахувати ці зауваження на майбутнє, у подальшій науковій діяльності, зокрема при розробленні концепції антикорупційної політики на 2026–2030 роки та в наступних публікаціях.

8. Загальний висновок

Підсумовуючи результати розгляду дисертаційної роботи Вербицького Дмитра Анатолійовича на тему «Формування антикорупційної політики України та механізми її реалізації в координатах економічного розвитку» , слід наголосити, що вона є самостійним, завершеним, кваліфікаційним науковим дослідженням, яке має чітко виражений міждисциплінарний характер, поєднуючи проблематику публічного управління, економіки, права та національної безпеки. Дисертант продемонстрував здатність самостійно ставити та розв'язувати складні наукові завдання, обґрунтовувати теоретичні положення та формулювати практичні рекомендації, що мають значення для розвитку системи державного управління в Україні, особливо в контексті євроінтеграції, воєнного стану та повоєнної відбудови.

Дисертаційна робота повністю відповідає вимогам, встановленим Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та присудження ступеня доктора філософії, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України (з відповідними змінами та доповненнями), а також вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, що висувуються Міністерством освіти і науки України та Національним університетом «Одеська політехніка». Робота містить наукову новизну, яка полягає у розробленні авторської моделі інтегрованого механізму реалізації антикорупційної політики в координатах національної економічної безпеки, удосконаленні класифікації принципів та типології інституційних ризиків антикорупційної системи, а також у подальшому розвитку понятійно-категоріального апарату, періодизації

антикорупційної політики в Україні та теоретико-методологічних засад аналізу її впливу на економічну безпеку держави.

Теоретичне значення роботи полягає в поглибленні наукових уявлень про взаємозв'язок антикорупційної політики та економічного розвитку, у систематизації механізмів, функцій і принципів державного управління у сфері протидії корупції, а також у розробці типології інституційних ризиків та матриці їх системного впливу. Запропонована автором модель інтегрованого механізму створює теоретичне підґрунтя для подальших досліджень у сфері антикорупційного врядування. Практичне значення визначається тим, що сформульовані автором рекомендації можуть бути безпосередньо використані НАЗК – для вдосконалення моніторингу способу життя та впровадження автоматизованих систем аналізу ризиків; Комітетом Верховної Ради України з питань антикорупційної політики – при доопрацюванні законодавчих ініціатив та гармонізації національного законодавства з *acquis* ЄС; органами місцевого самоврядування – при впровадженні локальних антикорупційних програм та створенні механізмів громадського контролю; а також закладами вищої освіти – при викладанні навчальних дисциплін з публічного управління, антикорупційної політики та економічної безпеки. Наявність довідок про впровадження результатів дослідження підтверджує їхню практичну затребуваність.

Достовірність одержаних результатів забезпечується коректним застосуванням наукового інструментарію, репрезентативною джерельною базою (національні та міжнародні нормативно-правові акти, офіційні звіти НАЗК, НАБУ, САП, ВАКС, аналітичні матеріали GRECO, OECD, Transparency International, статистичні дані за тривалий період 2016–2024 років), а також можливістю перевірки основних положень шляхом зіставлення з незалежними джерелами та триангуляцією даних. Академічна доброчесність автора не викликає сумнівів: під час перевірки дисертації не виявлено ознак плагіату, фабрикації або фальсифікації даних; усі використані джерела мають коректні посилання; автор дотримувався норм академічної доброчесності, визначених Законом України «Про освіту» та внутрішніми документами університету.

Оформлення роботи відповідає встановленим вимогам: структура є логічною та завершеною (вступ, три розділи, дев'ять підрозділів, висновки до розділів, загальні висновки, список літератури, додатки); графічний матеріал (23 таблиці, 15 рисунків) ілюструє авторські узагальнення; список використаних джерел (320 найменувань) свідчить про ґрунтовне опрацювання теми. Повнота викладу результатів в опублікованих працях є достатньою: 12 наукових публікацій (4 статті у фахових виданнях України, 2 статті у міжнародних виданнях, 5 тез конференцій, розділ у колективній монографії) забезпечують належну апробацію отриманих результатів.

Висловлені в рецензії зауваження та дискусійні положення (невідповідність змісту таблиці 1.4 її назві, переважне розуміння антикорупційної політики лише в координатах економічної безпеки, некоректне посилання на сторінці 73, недостатнє висвітлення ролі громадськості, невідповідність назви підрозділу 3.1 його змісту) не є критичними для загальної позитивної оцінки роботи та не знижують її наукової та практичної цінності. Вони радше окреслюють перспективні напрями для подальших досліджень, вказують на окремі технічні та стилістичні недоліки, які можуть бути усунені при підготовці остаточної версії дисертації до захисту.

Усе викладене дає підстави для висновку, що дисертаційне дослідження Вербицького Дмитра Анатолійовича повністю відповідає вимогам, які ставляться до кваліфікаційних наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». Автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за результатами публічного захисту.

Рецензент:

кандидат наук з державного управління, професор,
професор кафедри публічного управління та регіоналістики
Навчально-наукового інституту публічної служби та управління
Національного університету «Одеська політехніка»

Попов Микола Петрович